

Тополя

Тарас Шевченко

По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стан високий, лист широкий
Марне зеленіє.
Кругом поле, як те море
Широке, синіє.
Чумак іде, подивиться
Та й голову схилить,
Чабан вранці з сопількою
Сяде на могилі,
Подивиться - серце ние:
Кругом ні билини.
Одна, одна, як сирота
На чужині, гине!

Хто ж викохав тонку, гнучку
В степу погибати?
Постривайте - все розкажу.
Слухайте ж, дівчата!

Полюбила чорнобрива
Козака дівчина.
Полюбила - не спинила:
Пішов - та й загинув...
Якби знала, що покине -
Було б не любила;
Якби знала, що загине -
Було б не пустила;
Якби знала - не ходила б
Пізно за водою,
Не стояла б до півночі
З милим під вербою.
Якби знала!..
І то лихо -
Попереду знати,

Що нам в світі зострінеться...
Не знайте, дівчата!
Не питайте свою долю!..
Само серце знає,
Кого любить. Нехай в'яне,
Поки закопають,
Бо не довго, чорнобриві!
Карі оченята,
Біле личко червоніє -
Не довго, дівчата!
До полудня, та й зав'яне,
Брови полиняють.
Кохайтесь ж, любіться,
Як серденько знає.

Защебече соловейко
В лузі на калині,
Заспіває козаченько,
Ходя по долині.
Виспівує, поки вийде
Чорнобрива з хати,
А він її запитає,
Чи не була мати.
Стануть собі, обіймуться -
Співа соловейко;
Послухають, розійдуться,
Обоє раденькі...
Ніхто того не побачить,
Ніхто не питає:
"Де ти була, що робила?"
Сама собі знає...
Любилася, кохалася,
А серденько мліло -
Чуло серце недоленьку,
Сказати не вміло.
Не сказало - осталася,
День і ніч воркує,
Як голубка без голуба,
А ніхто не чує...
Не щебече соловейко
В лузі над водою,

Не співає чорнобрива,
Стоя під вербою,
Не співає - сиротою
Білим світом нудить:
Без милого батько, мати -
Як чужії люди,
Без милого сонце світить -
Як ворог сміється,
Без милого скрізь могила...
А серденько б'ється.

Минув і рік, минув другий -
Козака немає;
Сохне вона, як квіточка;
Мати не питає:
"Чого в'янеш, моя доню?"
Стара не спитала,
За сивого, багатого
Тихенько єднала.
"Іди, доню, - каже мати, -
Не вік діувати!
Він багатий, садинокій -
Будеш панувати".
"Не хочу я панувати,
Не піду я, мамо!
Рушниками, що придбала,
Спусти мене в яму.
Нехай попи заспівають,
А дружки заплачуть,
Легше, мамо, в труні лежать,
Ніж його побачить".

Не слухала стара мати,
Робила, що знала -
Дивилася чорнобрива,
Сохла і мовчала,
Пішла вночі до ворожки,
Щоб поворожити,
Чи довго їй садинокій
На сім світі жити?..
"Бабусенько, голубонько,

Серце моє, ненько,
Скажи мені щиру правду,
Де милий-серденько?
Чи жив-здоров, чи він любить?
Чи забув-покинув?
Скажи ж мені, де мій милий?
Край світа полину!
Бабусенько, голубонько!
Скажи, бо [ти] знаєш...
Мене мати хоче дати
За старого заміж.
Любить його, моя сиза,
Серце не навчити!
Пішла б же я утопилась -
Жаль душу згубити...
Коли не жив чорнобривий,
Зроби, моя пташко!
Щоб додому не вернулась...
Тяжко мені, тяжко!
Там старий жде з старостами...
Скажи ж мою долю".
"Добре, доню! Спочинь трошки.
Чини ж мою волю.
Сама колись дівувала -
Тее лихо знаю;
Минулося - навчилася:
Людям помагаю.
Твою долю, моя доню!
Позаторік знала,
Позаторік і зіллячка
Для того придбала".
Пішла стара, мов каламар
Достала з полиці.
"Ось на тобі сього дива.
Піди до криниці,
Поки півні не співали,
Умийся водою,
Випий трошки сього зілля -
Все лихо загоїть.
Вип'єш - біжи якомога;
Що б там не кричало,

Не оглянься, поки станеш
Аж там, де прощалась.
Одпочинеш; а як стане
Місяць серед неба,
Випий ще раз; не приїде –
Втретє випить треба.
За перший раз, як за той рік,
Будеш ти такою;
А за другий – серед степу
Тупне кінь ногою, –
Коли живий козаченько,
То зараз прибуде...
А за третій, моя доню!
Не питай, що буде...
Та ще, чуєш, не хрестися –
Бо все піде в воду...
Тепер же йди, подивися
На торішню вроду".

Взяла зілля, поклонила:
"Спасибі, бабусю!"
Вийшла з хати – чи йти, чи ні?..
"Ні! Вже не вернуся!"
Прийшла... Вмила, напилася,
Тихо усміхнулася,
Вдруге, втретє напилася
І не оглянулася.
Полетіла, мов на крилах,
Серед степу пала,
Пала, стала, заплакала
І... і заспівала:

"Плавай, плавай, лебедонько!
По синьому морю –
Рости, рости, тополенько!
Все вгору та вгору,
Рости гнучка та висока,
До самої хмари,
Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися

За синєє море:
По тім боці – моя доля,
По сім боці – горе.
Там десь милий чорнобривий
Співає, гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.
Скажи йому, моє серце!
Що сміються люди,
Скажи йому, що загину,
Коли не прибуде!
Сама хоче мене мати
В землю заховати...
А хто ж її головоньку
Буде доглядати?
Хто догляне, розпитає,
На старість поможе?
Мамо моя!.. Доле моя!..
Боже милий, Боже!..
Подивися, тополенько!
Як нема – заплачеш,
До схід сонця, ранісінько,
Щоб ніхто не бачив...
Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору;
Плавай, плавай, лебедонько!
По синьому морю".

Отак тая чорнобрива
Плакала, співала...
І на диво серед поля
Тополею стала.

По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.

Канонічний текст за виданням 2001 року

Редакція за виданням "Кобзаря" 1985-го року

По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стан високий, лист широкий —
Нащо зеленіє?
Кругом поле, як те море
Широке, синіє.
Чумак іде, подивиться
Та й голову схилить;
Чабан вранці з сопілкою
Сяде на могилі,
Подивиться — серце ние:
Кругом ні билини!
Одна, одна, як сирота
На чужині, гине!

Хто ж викохав тонку, гнучку
В степу погибати?
Постривайте, все розкажу,
Слухайте ж, дівчата.
Полюбила чорнобрива
Козака дівчина.
Полюбила — не спинила,
Пішов та й загинув...
Якби знала, що покине, —
Була б не любила;
Якби знала, що загине, —
Була б не пустила;
Якби знала, не ходила б
Пізно за водою,
Не стояла б до півночі
З милим під вербою;
Якби знала!..

І то лихо —
Попереду знати,
Що нам в світі зустрінеться.

Не знайте, дівчата!
Не питайте свою долю...
Само серце знає,
Кого любить... Нехай в'яне,
Поки закопають!
Бо не довго, чорнобриві,
Карі оченята;
Біле личко червоніє
Не довго, дівчата!
До полудня, та й зав'яне,
Брови полиняють...
Кохайтесь ж, любіться,

Як серденько знає.
Защебече соловейко
В лузі на калині, —
Заспіває козаченько,
Ходя по долині.
Виспівує, поки вийде
Чорнобрива з хати;
А він її запитає:
"Чи не була мати?"
Стануть собі, обіймуться, —
Співа соловейко;
Послухають, розійдуться, —
Обоє раденькі.
Ніхто того не побачить,
Ніхто не питає:
"Де ти була, що робила?"
Сама собі знає.
Любилася, кохалася,
А серденько мліло:
Воно чуло недоленьку,
А сказати не вміло.
Не сказало — осталася,
День і ніч воркує,
Як голубка без голуба,
А ніхто не чує.
Не щебече соловейко
В лузі над водою,
Не співає чорнобрива,

Стоя під вербою;
Не співає, — як сирота,
Білим світом нудить.
Без милого батько, мати —
Як чужії люде.
Без милого сонце світить —
Як ворог сміється;
Без милого скрізь могила...
А серденько б'ється!

Минув і рік, минув другий
Козака немає;
Сохне вона, як квіточка, —
Ніхто не питає.
"Чого в'янеш, моя доню?" —
Мати не спитала,
За старого, багатого
Нищечком єднала.
"Іди, доню, — каже мати, —
Не вік діловати.
Він багатий, самотній —
Будеш панувати".
"Не хочу я панувати,
Не піду я, мамо!
Рушниками, що придбала,
Спусти мене в яму.
Нехай попи заспівають,
А друзки поплачуть:
Легше мені в труні лежать,
Ніж його побачить".

Не слухала стара мати,
Робила, що знала;
Все бачила чорнобрива,
Сохла і мовчала.
Пішла вночі до ворожки,
Щоб поворожити:
Чи довго їй на сім світі
Без милого жити?
"Бабусенько, голубонько,
Серце моє, ненько!

Скажи мені щиру правду,
Де милий-серденько?
Чи жив, здоров, чи він любить,
Чи забув-покинув?
Скажи ж мені, де мій милий?
Край світа полину!
Бабусенько, голубонько,
Скажи, коли знаєш!
Бо видає мене мати
За старого заміж.
Любить його, моя сиза,
Серце не навчити.
Пішла б же я утопилась —
Жаль душу згубити.
Коли нежив чорнобривий,
Зроби, моя пташко,
Щоб додому не вернулась...
Тяжко мені, тяжко!
Там старий жде з старостами...
Скажи ж мою долю".
"Добре, доню; спочинь трошки..
Чини ж мою волю.
Сама колись дівовала,
Тее лихо знаю;
Минулося — навчилася,
Людям помагаю.
Твою долю, моя доню,
Позаторік знала,
Позаторік і зіллячка
Для того придбала".

Пішла стара, мов каламар
Достала з полиці.
"Ось на тобі сего дива!
Піди до криниці;
Поки півні не співали,
Умийся водою,
Випий трошки сего зілля —
Все лихо загоїть.
Вип'єш — біжи якомога;
Що б там ні кричало,

Не оглянься, поки станеш
Аж там, де прощалась.
Одпочинеш; а як стане
Місяць серед неба,
Випий ще раз; не приїде —
Втретє випить треба.
За перший раз, як за той рік,
Будеш ти такою;
А за другий — серед степу
Тупне кінь ногою.
Коли живий козаченько,
То зараз прибуде.
А за третій... моя доню,
Не питай, що буде.
Та ще, чуєш, не хрестися,
Бо все піде в воду.
Тепер же йди, подивися
На торішню вроду".

Взяла зілля, поклонилаь:
"Спасибі, бабусю!"
Вийшла з хати: "Чи йти, чи ні?
Ні, вже не вернуся!"
Пішла, вмилаь, напилася,
Мов не своя стала,
Вдруге, втретє, та, мов сонна,
В степу заспівала:

"Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю,
Рости, рости, тополенько,
Все вгору та вгору!
Рости тонка та висока
До самої хмари,
Спитай Бога, чи діжду я,
Чи не діжду пари?
Рости, рости, подивися
За синєє море:
По тім боці — моя доля,
По сім боці — горе.
Там десь милий чорнобривий

По полю гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю.
Скажи йому, моє серце,
Що сміються люде;
Скажи йому, що загину,
Коли не прибуде.
Сама хоче мене мати
В землю заховати...
А хто ж її головоньку
Буде доглядати?
Хто догляне, розпитає,
На старість pomoже?
Мамо моя, доле моя!
Боже милий, боже!
Подивися, тополенько,
Як нема — заплачеш
До схід сонця ранісінько,
Щоб ніхто не бачив.
Рости ж, серце-тополенько,
Все вгору та вгору;
Плавай, плавай, лебедонько,
По синьому морю!"

Таку пісню чорнобрива
В степу заспівала.
Зілля дива наробило —
Тополею стала.
Не вернулася додому,
Не діждала пари;
Тонка-тонка та висока —
До самої хмари.
По діброві вітер виє,
Гуляє по полю,
Край дороги гне тополю
До самого долу.

[1839, С.-Петербург]